

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น คือ รูปแบบของตัวซอที่มีการประดับประดาอย่างวิจิตรสวยงาม มีคันชักแยกออกจากตัวซอ ไม่เหมือนกับซอด้วง ซออู้ การเลือกใช้วัสดุที่หาได้ยาก เช่น ไม้ใช้งานในสังคมชั้นสูง และมีกลวิธีการบรรเลงที่ซับซ้อน

ซอสามสายเป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในตระกูล Spike Fiddle ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทสีที่มีลักษณะคันทวนยาว โดยมากตัวคันซอและกะโหลกนั้นเป็นวัสดุคนละชนิด ส่วนของคันทวนจะผ่านกล่องเสียง (กะโหลก) และมีส่วนปลายยื่นจากกล่องเสียงออกไปสู่ด้านล่าง ซึ่งจะมีลักษณะปลายแหลมเพื่อสำหรับการปักกับพื้นขณะบรรเลงหรือมีลักษณะปลายมน เพื่อใช้สำหรับการบรรเลงบนดัก ส่วนปลายนี้ทำหน้าที่รับน้ำหนักของตัวซอ และเป็นจุดหมุนสำหรับการไกวให้ส่วนหน้าของซอที่มีสายขึงผ่าน หรือการพลิกหน้าซอโดยให้สายแต่ละเส้น ได้สัมผัสกับบริเวณหางม้าของคันสี มิใช่การจับให้คันสีมาสัมผัสกับสายซอเช่นเดียวกับซอด้วง และซออู้ เพราะเนื่องจากซอชนิดนี้ มีคันชักแยกออกจากตัวซอ ลักษณะของคันชักนั้นจะมีรูปร่างโค้งคล้ายคันธนู จากการศึกษพบว่าซอสามสายมีลักษณะตรงกับซอในตระกูล Spike fiddle ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในแถบเอเชีย กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง (อาหรับ) และแอฟริกา

จากการศึกษาค้นกำเนิดซอสามสาย ซึ่งได้เทียบเคียงกับซอชนิดต่าง ๆ โดยดูจากลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา พบว่าลักษณะที่ใกล้เคียงกันของเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ นั้นอาจเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ นั้น ซึ่งแต่เดิมอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ก่อนที่จะแบ่งแยกออกเป็นประเทศต่าง ๆ ตามระบอบการปกครองของแต่ละประเทศ จากนั้นก็ยังมีปฏิสัมพันธ์กันเรื่อยมาจากการติดต่อค้าขาย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งลักษณะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นไปได้ใน 3 ลักษณะได้แก่

1. การแพร่กระจายโดยการเลียนแบบทางวัฒนธรรมทั้งหมด
2. การแพร่กระจายโดยดูจากแนวความคิดและนำมาปรับปรุงเป็นรูปแบบเฉพาะคน
3. ไม่เกิดการแพร่กระจายโดยแต่ละพื้นที่นั้นมีความคิดสร้างสรรค์ที่เหมือนกัน

ตามความเห็นของผู้วิจัย ทฤษฎีที่ 2 จะมีความเป็นไปได้มากที่สุด เพราะมีความเป็นกลางทางความคิด และสนใจในบริบททางวัฒนธรรม ในทุกสังคมนั้นเมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์ย่อมมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องปกติ จนในบางครั้งเราก็ไม่สามารถแยกออกได้ชัดเจนว่า วัฒนธรรมนั้นเป็นของสังคมใดและเป็นแม่แบบให้กับสังคมอื่นหรือไม่ ซึ่งการศึกษาวัฒนธรรมใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องเข้าถึงบริบทของวัฒนธรรม ซึ่งบริบทเหล่านั้นอาจได้แก่ สภาพสังคม ศาสนา ความเชื่อ ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนที่จะมีวัฒนธรรมอื่น ๆ มาแทรกแซง ข่มแข่งแรงและฝังรากลึกอยู่ในสังคม

นั้นอยู่ก่อนแล้ว และเมื่อมีการรับเข้ามาแล้วย่อมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมของคน จนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมและเป็นแบบแผนเฉพาะของแต่ละสังคม

การศึกษาวิธีการฝึกหัดขอสามสายกับครูเฉลิม ม่วงแพศรี มีลักษณะที่เป็นแบบแผนที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้ในการเรียนขอสามสายของผู้สนใจให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเริ่มด้วยการฝึกการใช้คันชัก เป็นสิ่งสำคัญของการสีขอสามสายให้มีความสม่ำเสมอ และแยกแยะการสีในแต่ละสายโดยการพลิกหน้าขอ ได้อย่างถูกต้องและต้องควบคู่ไปกับการใช้นิ้ว ในสายเอกจะเป็นการใช้นิ้วขุ่นผู้เรียน อาจต้องใช้เวลามากในการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความเคยชินกับการใช้นิ้ว การเปลี่ยนนิ้วและการคอนขอให้สัมพันธ์กัน การขุ่นนิ้วจะทำให้สะดวกต่อการใช้กลวิธีพิเศษต่าง ๆ ในการบรรเลง เช่น การพรหม การประการรูศสาย เป็นต้น หลังจากฝึกตามแบบฝึกหัดต่างๆ จนครบแล้ว ก็สามารถต่อเพลงในระดับต้น การใช้นิ้วและใช้คันชักในระดับต้นได้

เมื่อต่อเพลงในขั้นต่าง ๆ จนเกิดความชำนาญแล้ว จึงสอดแทรกวิธีการบรรเลงที่ยากมากขึ้น เช่น ในเพลงกรอ จะใช้ลักษณะการบรรเลงคล้ายกับทำนองหลัก แต่จะใช้การบรรเลงแบบหวานให้เกิดความไพเราะ จากนั้นให้ผู้เรียนได้ฝึกสีเพลงในลักษณะที่มีการแปรทาง สลับกับการสีทำนองห่าง ๆ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้วิธีการสีขอสามสาย ในการบรรเลงรวมวงกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่ต้องมีการสีในลักษณะเช่นนี้ จนผู้เรียนสามารถคิดวิธีการบรรเลงได้เอง ในขณะที่รวมวงไปกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ

ส่วนที่สำคัญต่อการฝึกหัดขอสามสายอีกประการนั้นคือ วิธีการคลอร้อง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการบรรเลงขอสามสาย เนื่องจากขอสามสายนั้นมีเสียงที่ใกล้เคียงกับการร้องมากที่สุด ขอสามสายจะต้องสีให้กลมกลืนเป็นเสียงเดียวกับคนร้องให้ได้มากที่สุด จากการศึกษาการคลอร้องของครูเฉลิม ม่วงแพศรี พบว่าเป็นลักษณะการคลอร้องที่แนบสนิทกับผู้ร้องทุกคำ รวมถึงการเอื้อน การเว้นวรรค การหายใจของผู้ร้อง โดยยึดตามหลักวิธีของครูหลวงไพเราะเสียงซอ แต่จะไม่ใช้คันชักค่อเหมือนครูหลวงไพเราะเสียงซอ ๆ นั่นคือ การสีประโยคเพลงต่าง ๆ ซึ่งหากคันชักมีความยาวไม่พอดีกับความยาวของตัวโน้ตหรือจังหวะ จะยกคันชักมาขึ้นต้นใหม่จากปลายคันชักเข้ามาหาโคนคันชัก

ในการบรรเลงเพลงเดียวกันนั้นครูเฉลิม ได้ให้ความเห็นไว้ว่าคือการคลอร้องนั่นเอง แต่เป็นลักษณะการบรรเลงขึ้นเดียวมิใช่การบรรเลงไปพร้อมการขับร้อง ฉะนั้นจะมีลูกเล่นในการบรรเลงที่มากกว่ามีการตกแต่งทำนองให้เกิดความไพเราะ และการแปรทางในเที่ยวพันก็จะมี ความซับซ้อนกว่าการแปรทางโดยปกติ ที่เป็นทำนองเก็บซึ่งมีลักษณะที่โศกโผนกว่าการแปรทางแบบเรียงเสียงธรรมดา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอนและลูกศิษย์เป็นสำคัญ

วิธีการสอนขอสามสายของครูเฉลิม นั้น มีวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ การสอนตามลำดับขั้น ความสามารถของผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นการสอนแบบมุขปาฐะ ให้ผู้เรียนค่อย ๆ จดจำมากขึ้นตามลำดับ จะพบว่าการสอดแทรกเกร็ดความรู้ต่าง ๆ มากมาย รวมถึงเรื่องในประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจกับการเรียนมากขึ้น และการให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การให้โอกาสผู้วิจัยในการคิดแบบฝึกหัดในการเรียนขอสามสาย จากประสบการณ์การเรียนขอสาม

สายจากครู ซึ่งถือเป็นการเปิดกว้างทางความคิดให้กับผู้เรียน โดยที่ครูให้เหตุผลว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้เรียนแต่ต่อไปก็ต้องเป็นผู้สอน จะต้องคิดให้เป็นและถึงจะเรียนกับครูคนใดก็ตาม ย่อมจะต้องมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองจึงจะเรียกได้ว่าเกิดการพัฒนาทางการเรียนขึ้น และการยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่นการอัดเสียงเพื่อให้ผู้เรียนกลับไปทบทวนที่บ้าน หรืออัดเพลงใหม่เพื่อเตรียมตัวที่จะมาเรียนในครั้งต่อไป การถ่ายภาพหรือบันทึกวีดิทัศน์เพื่อประกอบการศึกษา และเพื่อการเผยแพร่ให้ผู้เรียนได้ศึกษาได้สะดวกมากขึ้น จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนขอสามสาขานั้นมีความแพร่หลายและไม่เป็นการยากที่จะศึกษาอีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อการศึกษาวិชาคนครินั้นคือครูผู้สอน ผู้เรียนและองค์ประกอบทางการศึกษา ได้แก่ คำราที่จะค้นคว้าหาความรู้ในระบบการศึกษานั้นมีน้อยมาก ที่พบในปัจจุบันเป็นลักษณะของการศึกษาแบบซำรอยเดิม ของผู้มีความรู้ต่าง ๆ ได้กรุณาเขียนไว้และไม่สามารถตอบปัญหาข้อสงสัยบางประการได้ จึงต้องสรุปท้ำยว่าการเรียนคนคริไทยนั้นไม่มีอะไรที่เป็นแบบแผน จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนวิชาคนคริไทย เร่งค้นคว้าและเขียนคำราทางคนคริให้กว้างขวางมากขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนในรุ่นต่อ ๆ ไป ได้มีสิ่งยึดเหนี่ยวที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะไม่ใช่การเรียนแบบมูขปาฐะเพียงแบบเดียว
2. นอกจากการศึกษาวิธีการฝึกหัดขอสามสาขายกับครูเฉลิมหรือครูท่านใดก็ตาม จะพบว่า มีลักษณะเฉพาะตน แต่ทั้งนี้ผู้เรียนควรศึกษาเพิ่มเติมเพื่อจะได้ความรู้ที่กว้างขวางมากขึ้น
3. ความสนใจการฝึกหัดขอสามสาขายซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ล้ำค่าของคนไทย สำหรับผู้เรียนโดยทั่วไปมีอยู่น้อยมาก หากเทียบกับความสนใจในการศึกษาวัฒนธรรมของคนในประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย แต่เป็นการเรียนเพื่อให้ครบหลักสูตรในภาคบังคับซึ่งหากปลูกฝังคุณค่าทางความคิดให้เกิดแก่นุชนรุ่นหลัง จะเป็นส่วนในการส่งเสริมให้วิชาคนครินั้นสืบทอดต่อไปได้อย่างถาวร